

vet kapcsolnak nevéhez. Ezek kivétel nélkül XV–XVI. századi kéziratokban hagyományozódtak ránk. Csupán a szabolcsi zsinat határozatait ismerjük évszámmal kezelve (1092. május 20.), ezt tekintette a történeti irodalom az első dekrétumnak. Az első dekrétum keletkezés szempontjából azonban csak utolsó lehet, megelőzi azt Szent László II. és III. dekrétuma is. Ezzel az állítással szembeszállnak pl. Budinger és Marczali, akik szerint a II. törvénykönyv az utolsó, a III. dekrétumot pedig egyenesen 1064 körülre, Salamon koronázásának idejére teszik, utalva a dekrétum 3. fejezetében a király és herceg közötti országmegosztásra, valamint a 20. kapitulumra, mely „elszőkött javokról” rendelkezik úgy, hogy azokat vissza kell szolgáltatni Szent István ünnepéig. Nyilván ennek a törvénytörvénynek nem sok értelme lenne, ha azt László uralkodása vége felé hozza meg.

A szegényes adatokból és különféle értelmezési lehetőségekből következően a vélemények és feltételezések Szent László dek-

rétumairól eltérőek.

A III. dekrétum önmagában is számos problémát vet fel: vajon László uralkodásának kezdete előtt íródott-e? Szent István ünnepét, mint határnapot hogyan kell érteni: a szent király népi kanonizálása, tényleges egyházi ünnepe vagy az első keresztény mártír, Szent István kultuszára utal-e? (Szent István szentté avatása ti. csak 1083-ban történt meg.)

A könyv szerzője – mint említettük – tudományos tevékenységének legnagyobb részében Szent István-kori törvényekkel, azok keletkezési problémáival foglalkozott. Publikációinak túlnyomó része államalapító királyunk tevékenységét öleli fel. Csak néhányat említve közülük: *Gondolatok az Admonti kódexből hiányzó kapitulumokról*. Szeged, 1985; *Szent István törvényeit tartalmazó kódexek*. Magyar Könyvszemle 1978; *Szent István királyunk törvényei (Az államalapító)*. Szerk.: Kristó Gyula. Bp., 1988. 231–261.) és: *Törvényalkotás a korai Árpád-korban*. Szeged, 1996.

Jánosi László

Kertész István

Magyar békeillúziók 1945–1947

Ebben az évben múlt 50 éve, hogy 1947. február 10-én a magyar delegáció az olasz, román bolgár és finn küldöttségekkel együtt aláírta a II. világháborút lezáró párizsi békeszerződést. A konferencia 1946 július 29-én ült össze a Luxemburg palotában, hogy a Külügyminiszterek Tanácsa által elkészített békeszerződés-tervezeteket megvitassa. A magyar delegáció elé a tárgyalásokon végig kész tényeket állítottak, szinte lehetőséget sem adva az igazi vitára.

Kertész István 1995-ben megjelent, tekintélyes, 594 oldalas könyvét olvasva az

imént dióhéjban összefoglalt eseményekről kaphatunk személyes élményeken alapuló, ugyanakkor dokumentumokkal, jegyzetekkel is alátámasztott beszámolót. A munkát ugyan az *Extra Hungariam* sorozatban adták ki mint visszaemlékezést, de az események ismertetésén túl a szerző emlékeihez hozzátette saját történelmi, diplomáciai szaktudását is. A mű egyaránt használható történelmi forrásként és történelem könyvként.

Azt írtam, az emlékeken túl a szerző saját szaktudását is hozzáteszi. Az, hogy honnan ered a szaktudása, miként emlékezhet

vissza az eseményekre, arra a válasz az életrajzában rejlik. Kertész István 1904-ben született Putnokon. Gimnázium után a Királyi Magyar Tudományegyetem jog- és államtudományi karára iratkozott be, s ott szerzett diplomát 1926-ban. Párizsban és Hágában folytatott nemzetközi jogi és diplomáciai tanulmányokat, majd a Külügyminisztérium állományába került. 1935-től a Rockefeller alapítvány ösztöndíjasaként indult amerikai, majd európai tanulmányúttjaira. Főleg hivatali munkája mellett bevonták a magyar külpolitika stratégiai tervezésével foglalkozó informális munkakörbe. 1943-ban lett a külügyminisztérium politikai osztálya alatt működő békeelőkészítő csoport munkatársa, ahol a háború utáni béketárgyalásokra készülve gyűjtöttek adatokat, készítettek dokumentumokat. A bukást, a vereséget Budapesten élte át, ahol végigszenvette az ostromot. A harcok végeztével, az új demokratikus kormány megalakulásával azonnal szolgálatra jelentkezett a külügyminisztériumba, ahol szintén a békeszerződés előkészítésével foglalkozott. Majd tagja lett a Párizsba akkreditált békedelegációnak, mint a küldöttség főtitkára (a titkárság vezetője). A szerződés aláírása után olaszországi nagykövetségként működött tovább. A Nagy Ferenc vezette demokratikus kormány lemondása után tiltakozásképp ő is lemondott tisztségéről s az Egyesült Államokba emigrált. Továbbiakban az USA-ban főleg mint tudós tevékenykedett, a diplomáciatörténet elismert művelőjeként. Először a Yale Egyetem vendégtanára, majd az 1948-tól vendégoktató Indiana állambeli Notre Dame Egyetemen. 1950-től ugyanitt docens, egy év múlva professzor, a nemzetközi kapcsolatok neves szakértője. Munkáinak fő témája az 1947-ben Párizsban történt események.

Az előbbiekből látszik, nem „csak” az eseményeket megélő szemtanúról van szó, hanem a történeteket értő szemmel figyelő, azokat elemezni képes tudósról is. Kertész

munkájához nem kizárólag a magyar delegáció iratanyagát használta fel, hanem kutatásokat végzett a francia külügyminisztérium irattárában, a Washingtoni Nemzeti Könyvtár diplomáciai részlegében. Az eredeti iratokon kívül széles körűen használja a (főleg nyugati) szakirodalmat. A mű 1984-ben íródott, ezért a szerzőnek nem volt lehetősége a vasfüggöny mögötti országok iratanyagának felhasználására. Ennek ellenére a mű megállapításai helytállóak s lehet alaposni rájuk. Az apróbb pontatlanságokat a Gyarmati György által készített kiadói jegyzetek korrigálják.

A könyv a visszaemlékezés szövegén kívül tartalmazza a magyar kiadáshoz készített jegyzeteket. Ezen jegyzetek nem azonosak a szerző által készítettekkel. A szerző jegyzetei az egyes fejezetek végén, míg a kiadóé a kötet végén található. A kiadói jegyzetek rövid életrajzokkal, adatokkal, rövid eseménytörténeti összefoglalásokkal segítik az eligazodást, a könnyebb megértést. Ez után található Kertész István rövid életrajza, benne az életpályán túl fontosabb publikációinak jegyzéke. A kiadvány végén függelék található, ahol ismertetésre kerül néhány, a szerző által említett dokumentum: az ideiglenes magyar kormány jegyzéke a három szövetséges hatalom magyarországi képviselőihez Magyarország béke céljairól, a magyar kormány ugyanezen szervhez beadott jegyzéke a szlovákiai magyarságot ért sérelmekről, illetve Gyöngyösi János külügyminiszter beszéde a párizsi békeelőkészítő értekezlet plenáris ülésén.

A memoár megvilágítja a háborúban vesztes ország lehetetlen diplomáciai helyzetét, ahogy átkerült a német sas karmai közül az orosz medve mancsába. Szemlélteti, hogy nemcsak az országon belül, hanem azon kívül is, a nemzetközi külpolitika frontján a hazájukhoz hű, tenni akaró emberek milyen elkeseredett küzdelmet folytattak Magyarország függetlenségéért, s azért, hogy

ne sújtsa újra Trianon hazánkat. Próbálták korrigálni a trianoni békeszerződést, próbálták a magyarlakta területek visszatérítését az anyaország kebelébe. Mikor nyilvánvalóvá vált annak lehetetlensége, hogy a háború alatti területgyarapodásból valamit is megőrizzünk, nem adták fel, hanem próbálták a magyar kisebbségeket minél kedvezőbb helyzetbe hozni. A műből rendkívüli módon kiviláglik ennek a küzdelemnek a szélmalom-harc jellege: a környező államok közül Magyarország helyzete a legkedvezőtlenebb. Csehszlovákia és Jugoszlávia a győztes államok közé tartozik, Románia időben áttért a győztes oldalra. Ezen országokkal szemben benyújtott magyar igényeknek esélyük sem volt a teljesítésre, mégha azok messzemenőleg a demokrácia, a népek önrendelkezési jogának figyelembevételével kerültek elő, mivel mindezeket nagyhatalmi (szovjet) támogatással az érdekelt felek könnyűszerrel megtorpedózták. A Szovjetunió Kelet-Európa feletti szupremáciája inkább a sztálini típusú „demokrácia” és nemzetiségi politika eljövételét vetítette előre.

A külpolitikai erőviszonyok bemutatása mellett a szerző figyelmet szentel a külpolitikával kapcsolatos belső véleményeknek. A külpolitika tükrében ebből plasztikus képet kaphatunk a korabeli belpolitikáról is. Láthatunk egy, a SZE^B1 utasításaitól megkö-

tött kezű kormányt. Láthatjuk a kormányon belüli ellentéteket: a szovjet utasításokat akár Magyarország kárára is követő baloldalt és egy nyugat felé húzó, demokratikusabb jobboldalt. Láthatjuk azt, hogy a belpolitikai frontvonalak nem ennyire elválaszthatók, gondoljunk itt a szociáldemokrata és a jobboldali pártokba beépült, ún. titkos kommunistákra. Ezek az ellentétek aztán letették névjegyüket a külpolitikában is. Egymás előtt is titkolódzó kormányhivatalnokok, a politikai rendőrség és az NKVD² árnyékában dolgozó diplomaták. Egy ketrecben az orosz medvével. Ahova Európa hangja egyre kevésbé jut el. Látszat szabadságok, látszat engedmények.

Küzdelem a hazáért, függetlenségért, a demokratikus magyar államért.

Magyarország, 1947.

Jegyzetek

1. Szövetséges Ellenőrző Bizottság. A fegyverszünet betartását ellenőrző bizottság, melyet Nagy-Britannia, Szovjetunió és az USA képviselő irányítottak. A bizottság elnöki tisztét mindig a szovjetek képviselje látta el. Ebből következőleg a bizottság hamarosan a szovjet érdekek érvényesülését biztosító szervezetté vált.
2. Belügyi Népbiztosság, a szovjetek politikai titkosrendőrsége.

Kiss Gábor